

MIKOR JELENTEK MEG A MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG ELSŐ KIADVÁNYAI?

Az Akadémiai Kiadó 1978-ban — az akkori akadémiai évforduló számos nívós kiadványa mellett — egy igen gyenge könyvet is megjelentetett „*A Magyar Tudományos Akadémia kiadványai 1828—1950*” címmel. A kötetben közölt bibliográfiai adatoknak majdnem a fele hibás, számos akadémiai kiadványt pedig egyszerűen elfelejtettek megemlíteni az egyes évek produktumai sorában. Amolyan jóhiszemű dilettáns munka ez, amely bizony használóinak azóta is sok bosszúságot okoz. Bár e kötetben az olvasható, hogy az „*A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában, illetőleg gondozásában megjelent önálló munkák és időszakos kiadványok (elvileg teljes) jegyzéke*”-t tartalmazza, a továbbiakban mi csak arra keresünk választ, vajon mikor jelentek meg az Akadémia első kiadványai, erre a kérdésre ugyanis az Akadémia kiadásában már 1890-ben megjelent összefoglaló jegyzékből sem kaphattak választ az e témakör iránt érdeklődők, a legelső kiadványok paramétereit rögzítő pontos adatok tehát már abból is kimaradtak.

Az 1978-as bibliográfia szerint az Akadémia első kiadványa a Társaság latin nyelvű alaprajza volt, mely 1828-ban jelent meg, a második a magyar helyesírás szabályait összefoglaló magyar nyelvű kötet, amely 1831-es, a harmadik pedig a Társaság elfogadott alaprajza, amely szintén 1831-es és latin nyelvű. Vagyis szerintük e három kötettel vette kezdetét az Akadémia kiadói tevékenysége.¹ Ezek az adatok azonban *hibásak*.

Először az 1828-ra datált kiadványról kell szólnunk. Mivel a Magyar Tudós Társaság megalapítását az 1827. évi 11. tc. már kimondta, lehettek volna kiadványai 1828-ban, de nem voltak, s bár a Társaság igazgatósága első ülésére 1828. márc. 15-én került sor, de könyvekről ott még nem döntöttek. Az alapszabály királyi jóváhagyása 1830. júl. 7-én történt meg, az első — lényegében alakuló — nagygyűlés pedig 1831. febr. 14-én kezdődött. Kiadványokról először az év febr. 17-én tárgyaltak. *1831-nél korábbi akadémiai kiadvány tehát nem létezik.*

A Társaság igazgatósága 1831. febr. 2-án kezdte meg a rendszeres ülésezést, s elsőként az alapszabályokat véglegesítették, amelyek 1831 márciusában nyomtatott változatban is megjelentek, mégpedig — a nádor jóvoltából — 5000 példányban magyarul és 600 példányban latinul. Az Akadémiai Kiadó 1978-as jegyzéke csak a latin változatról tud, a magyar nyelvűről nem. Az *évszám* ugyan helyes (1831), mindössze a nyomdái neve maradt le: a kötetet a Trattner—Károlyi nyomda készítette. E kiadványt a nádor meg-

¹ E bibliográfiában az első három tételt a következő módon közlik:

1828

Relatio Deputationis Regnicolaris mixtae, pro discutiendo plano erigendae Nationalis Societatis Eruditae Hungaricae sub sessione 59
Modernorum Regni Comitiorum emiassae. 30 p.

1831

A magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai

A Magyar Tudós Társaság különös használatára. — Trattner és Károlyi, IV, 32 p.
Planum et statua Societatis Eruditae Hungaricae. 28 p.

küldte a császárnak, I. Ferencnek, valamint az előző évben királlyá koronázott fiának, V. Ferdinándnak, valamint a főhercegeknek, továbbá a főbb egyházi és világi méltóságok viselőinek. Ez volt hát a Társaság tagjainak közreműködésével készült *első két produktum*: az *alaprajz* és a *rendszabályok* egy kötetbe kötve, magyar és latin szövegváltozattal, amelyek közül a magyar az 1833-ban kiadott első évkönyvben és önálló füzetként is megjelent.

Ezt a Magyar Tudós Társaság által kihirdetett *pályatételek* kinyomtatása követte. Erről 1831. máj. 2-án döntöttek és felhívásuk egy egyleveles nyomtatványban valószínűleg még 1831 tavaszán meg is jelent. A jelen sorok szerzője ennek egy példányát meg is találta az Országos Széchényi Könyvtárban, mely nyomtatvány léteről most először jelenik meg „híradás”. Az ugyanis minden eddigi bibliográfiából kimaradt, így annak léteről nem is tudtunk. Ez volt tehát a Magyar Tudós Társaság *harmadik* nyomtatványa.

E pályatételek közül a nyelvtudományi a „*ragasztékok és szóképzők*” elemzését kívánta, a díjat Csató Pál nyerte el, s értekezése a Nyelvtudományi Pályamunkák első kötetében jelent meg. A bölcsészeti témában a „*philosophia állapotjáról*” kellett értekezni. A díjat Almási Balogh Pál érdemelte ki, írása a Philosophiai Pályamunkák első kötetében látott napvilágot. Hetényi János írását is jutalmazták.

A sorrendben *negyedik* kiadvány már nagyobb olvasóközönségre számíthatott, abban foglalkoztak ugyanis a *magyar helyesírás szabályaival*. Az 1978-as jegyzék szerkesztői úgy vélték, hogy e kötet 1831-ben jelent meg, vélekedésük azonban helytelen volt. Bár a szabályok kiadásáról a testület már 1831-ben döntött, de azt meg is kellett írni, meg is kellett vitatni és ki is kellett nyomtatni. Így a kötet csak 1832-ben lett kész. Íme az erről szóló hivatalos jelentés: „... Martius 10d. terjesztették elé. A mint itten azt minden tag hozzá szólhatásával egy előre elfogadta az ülés, úgy jelent meg Martiusban 1832.” Vagyis a legutóbbi katalógusnak ez az adata is rossz. (E helyesírási szabályzat nemrégiben reprintként ismét megjelent.)

Az *ötödik* kötet a Társaság *névkönyve* volt. „Januarius 8d. 1832b. költségg határozottatott egy évenként kiadandó névkönyvre, melyben a Társaság tagjainak sora lenne s abba csatoltatnának a rendszabások, az Igazgatóság jelentései a Társaság munkálódásáról, pénztára mibenlétéről és rövid életrajzok kihalt tagokról” — olvashatjuk első évkönyvünk 84. oldalán. A névkönyv még abban az évben meg is jelent, e gyorsaságot a címben is jelezték: ez volt az 1832-re szóló, egyben az első ilyen névkönyv. Ennek néhány részletét újratörölve — de nem újraszedve — minden évben egy kis füzetkében is közreadták, az volt az igazgatósági jelentés, melyről a bibliográfiák többsége nem tud, s a könyvtárakban is alig lelhető fel belőlük példány. Ezek tudományos értéke végül is nem nagy, hiszen az abban közölt adatok a jóval vastkosabb névkönyvben is megjelentek, s azokból jóval több példány maradt fenn, de egy testületi szakbibliográfiából egy ilyen (a sorrendben *hatodik*) mű mégsem maradhat ki.

Végül választ kell adnunk arra: mi az a kiadvány, amelynek nyomán az Akadémiai Kiadó emblémájára 1978-ban ez az évszám került: 1828. És amelynek okán 1978-ban számos könyvön olvashattuk: 150 éves az akadémiai könyvkiadás.

Nos, ez az 1828-ra datált könyv lényegében nem önálló kiadvány. Ez ugyanis nem más, mint az 1825/27-es országgyűlés 1826-os nyomtatott iratai között olvasható latin és magyar nyelvű tudós társasági tervezet, mely még 1826-ban jelent meg Pozsonyban a parlamenti iratok *különlenyomataként* hely és év megjelölése nélkül. E kiadvány tehát nem önálló könyv és nem 1828-as.

Ennek előzményéhez tartozik néhány ismert tény: gr. Széchényi István „jóságai” egy évi jövedelmét ajánlotta fel az Akadémia megalapítására, majd Vay Ábrahám, gr. Andrássy György és gr. Károlyi György is csatlakozott hozzá. Nov. 8-án ők négyen egy tervet nyújtottak át a nádornak, melyet 1826. febr. 15-től tárgyalta meg a koronaőr,

Végh István elnökletével dolgozó ad hoc bizottság. E terv Révai, valamint az országgyűlés által 1792-ben tárgyalt elgondolásra épült, melyet 1826. márc. 15-én újratárgyaltak, s némi módosítással elfogadtak.

A márc. 15-i ülésre készült, s Vay Ábrahám által megfogalmazott írás jelent meg nyomtatásban az 1825/27-es országgyűlés írásai első kötetében. A latin nyelven és magyar nyelven is közzétett szöveg összterjedelme 30 oldal, melyből készült különnyomat is, s azt vélte az 1978-as jegyzék szerzője a Magyar Tudós Társaság első kiadványának.

Mivel 1826-ban még nem volt Akadémia, az a kiadvány nem tekinthető e testület első produktumának, ezt ugyanis az országgyűlés irodája adta közre sok más tervezettel együtt.

A Magyar Tudós Társaság (vagyis az Akadémia) gondozásában megjelent első kiadványok a következők:

1831

A' magyar tudós társaság alaprajza és rendszabásai. Pesten, 1831. 27 p. Trattner—Károlyi ny.;

Planum et statua Societatis Eruditae Hungaricae. Pestini, 1831. 28 p. Typis Trattner et Károlyi;

A' magyar tudós társaság által 1831 és 1832re kitett jutalomkérdések. H. n.; é. n. [Pest, 1831. Trattner—Károlyi ny.] 1 lev.

1832

Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai. Pest, 1832. IV, 5—32 p. Trattner Károlyi ny. (2. kiad.: Buda, 1834. Egy. ny.);

Névkönyv a' Magyar Tudós Társaságról 1832re. Pesten, 1832. 46 p. Trattner—Károlyi ny.;

A Magyar Tudós Társaság igazgatóságának jelentése a' Társaság' 1831beli munkálkodásairól 's pénztára' mibenlétéről. Első esztendő. Pesten, 1832. 8 p. Trattner—Károlyi ny.

A 'hires' „1828-as kötet” a következő:

1826

Relatio Deputationis Regnicolaris mixtae, pro discutiendo Plano erigendae Nationalis Societatis Eruditae Hungaricae, sub Sessione 59-na modernorum Regni Comitiorum exmissae. + Plánuma a felállítandó Magyar Nemzeti Tudós Társaságnak. H. n.; é. n. [Pozsoniensis, 1826.] 30 p.

Természetesen az embléma évszáma jó, ha úgy véljük, hogy az az 1828-as első igazgatósági ülés évszámát jelzi. Ha az első kiadványuk megjelenési dátumát kívánjuk feltüntetni azon, akkor 1831-esre kell javítani azt, de ne feledjük, hogy a Társaság gondozásában megjelent első tudományos mű a helyesírási szabályzat volt, amely viszont 1832-es. A többi adattal szerencsére nincs gond.²

Ami pedig a címben feltett kérdést illeti: a Magyar Tudós Társaság első kiadványai 1831-ben jelentek meg.

Gazda István

² Az 1890-es akadémiai könyvjegyzékből sem lehetünk okosabbak, mert az — címlapján — 1830-ra datálja a Társaság első kiadványát, de hogy melyik az, arra már nem ad választ, mert belül — az élőfej tanúsága szerint — csak 1836-tól sorolja fel a köteteket, igaz a kör első évkönyvét, helyesen, 1833-as évszámmal közli. Szóval már akkor sem volt minden rendben az adatokkal, s mivel az 1978-as kötet évszámait az 1890-essel vetették össze, az új kiadvány minden hibát átörökített. Kár érte. Az ugyanabban az évben (1890) megjelent Petrik-féle retrospektív bibliográfiából is hiányzik néhány adat: az 1832-es igazgatósági jelentést pl. nem sikerült fellelnie, s a kinyomtatott jutalomkérdéseket sem.